
МАРКЕТИНГ

УДК 65.05

© Кошкарів С.А., 2011

Чернівецький кооперативний економіко-правовий коледж, м. Чернівці

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ОЗНАК ЧИННОГО КООПЕРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Кооперативи створюються для служіння своїм членам і за своєю природою відрізняються від підприємств, орієнтованих на отримання прибутку. У більшості держав кооперативи юридично належать до неприбуткових організацій. На відміну від інших неприбуткових організацій, кооперативи мають право розподіляти між членами отриманий прибуток (чистий дохід). Особлива природа кооперативів може бути успішно зреалізована при уфkt;yjve законодавчому забезпеченні і у відповідному економічному середовищі.

Ключові слова: економіка, кооперація, виробництво, підприємство, прибуток, закон, споживач, ресурси.

Постановка проблеми. Об'єктивні процеси ринкових перетворень в економічній системі України, реалізація стратегії переходу до ефективної соціально-орієнтованої ринкової економіки, подолання кризових явищ і досягнення економічного зростання України загалом, та кооперативних систем зокрема, закономірно вимагають адекватного нормативно-правового забезпечення їх діяльності.

Соціально-економічну суть кооперації і проблеми юридичної практики досліджували видатні вчені минулого: М. Туган-Барановський, О. Чаянов, А. Меркулов, М. Хейсин та інші. Сьогодні - це праці Саблука П.Т., Апопія В.В., Башняніна Г.І., Ботушанського В.М., Молдован Л.В., Бачинського В.І., Куцика П.О., Рекрута В.П., В. Гончаренка, В. Зіновчука, М.Алімана А.Пантелеймоненка та багатьох інших науковців. Публікації цих авторів присвячені економічному аналізу тільки окремих кооперативних законів, практики їх застосування з відповідними висновками.

Метою даної статті є розгляд есіх спеціальних кооперативних законів, прийнятих за роки незалежності України, за певними економічними ознаками.

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно зі ст. 36 Конституції України, громадяни "мають право на свободу об'єднання у політичні

партії та громадські об'єднання для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів" [1, с.10]. Реалізація, зокрема, прав соціально-економічного благополуччя формалізується через прийняті в Україні спеціальні кооперативні закони: "Про споживчу кооперацію" [2], "Про сільськогосподарську кооперацію" [3], "Про кооперацію" [4], "Про кредитні спілки" [5].

Задекларована нами мета може бути досягнута через співставлення трактувань у цих законах певних економічних визначень. Аналіз чинного кооперативного законодавства України за основними ознаками наведено у таблиці 1.

З таблиці можемо зробити такі висновки.

До п.1. Найбільш повно визначення мети створення кооперативів наведено у ЗУ "Про кооперацію". Виробничі ж сільськогосподарські кооперативи створюються "на засадах підприємництва з метою отримання прибутку".

До п.2. Українські кооперативні принципи співставимо з принципами, визначеними Міжнародним кооперативним альянсом: добровільне та відкрите членство; демократичний членський контроль; економічна участь членів; автономія і незалежність; освіта, підвищення кваліфікації та інформація; співробітництво між кооперативами; турбота про громаду.

Економічний аналіз чинного кооперативного законодавства за основними ознаками

№	Ознака	ЗУ «Про споживчу кооперацію»	ЗУ «Про сільськогосподарську кооперацію»	ЗУ «Про кооперацію»	ЗУ «Про кредитні спілки»
		2	3	4	5
1.	Визначення, мета	Споживча кооперація в Україні – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного і соціального стану.	Сільськогосподарська кооперація – система сільськогосподарських кооперативів, об'єднаних створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу. Виробничі кооперативи здійснюють господарську діяльність на засадах підприємництва з метою отримання доходу. Обслуговуючі кооперативи здійснюють обслуговування членів кооперативу, не ставлять за мету отримання прибутку.	Кооперація – система кооперативних організацій, створених з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб своїх членів.	Кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.
2.	Основні принципи	–Добровільність членства, –демократизм, –соціальна справедливість, –взаємодопомога та співробітництво, –вільне господарське функціонування на основі ринкових відносин, –«один член – один голос».	–Добровільність членства, –зідкритість і доступність членства; –демократичний характер управління за правилом «один член – один голос»; –обмеження виплат часток доходу на паї; –розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі в діяльності кооперативу; –контроль членів за його роботою; –обов'язкова трудова участь членів у діяльності виробничого кооперативу; –обов'язкова участь членів у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу.	–Добровільність членства, –соціальна справедливість, –взаємодопомога та співробітництво, –«один член – один голос» –вільний вибір напрямів і видів діяльності; –демократичний контроль з боку членів; –безпосередня участь членів у її діяльності.	–Добровільність членства, –різноправність членів, –самоуправління, –гласність, –«один член – один голос».

3.	Оснoвні функції, завдання	Спільне господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану.	За цілями, завданнями і характером діяльності кооперативи поділяються на виробничі та обслуговуючі.	<p>– Підвищення життєвого рівня членів кооперативів, захист їх майнових інтересів і соціальних прав;</p> <p>– створення системи економічної і соціальної самопомоги;</p> <p>– залучення додаткових трудових ресурсів, підвищення їх трудової і соціальної активності;</p> <p>– створення і розвиток інфраструктури;</p> <p>– сприяння засадам демократичного розвитку суспільства.</p>	Надання фінансових послуг: <ul style="list-style-type: none"> – приймання внесків; – залучення вкладів; – надання кредитів; – розміщення вкладів; – проведення благодійної діяльності.
4.	Юридичний статус	Юридична особа	Юридична особа	Юридична особа	
5.	Членство	Юридична особа	Юридична особа	Юридична особа	Фізичні особи, професійні спілки, їх об'єднання на кооперативних засадах.
6.	Формування капіталу	Індивідуальні і колективні (селянські, фермерські господарства, КСП, господарські товариства, кооперативні, державні та інші підприємства).	Членами виробничого кооперативу можуть бути тільки фізичні особи, а обслуговуючого – як фізичні, так і юридичні особи.	Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, юридичні особи України та іноземних держав, що діють через своїх представників.	Вступні, пайові та інші внески, плата за надання членам кредитів, інших доходів, доходів від придбання державних цінних паперів, грошових, майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів безоплатної технічної допомоги.
		Пайові та інші внески членів кооперативу, кредити, доходи від реалізації та інші надходження. Пайові внески формують пайовий фонд, вступні та майно кооперативу формують неоподільний фонд.	Вступні, членські та цільові внески членів, пай, додаткові пай, майно, добровільно передане членами, кошти від господарської діяльності, грошові та майнові пожертвування, благодійні внески, гранти, безоплатна технічна допомога юридичних та фізичних осіб та інше.	Вступні, пайові та інші внески, плата за надання членам кредитів, інших доходів, доходів від придбання державних цінних паперів, грошових, майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів безоплатної технічної допомоги.	

7.	Вищий орган управління, голосування	Загальні збори членів. «Один член – один голос».	Загальні збори. «Один член – один голос».	Загальні збори. «Один член – один голос».
8.	Розподіл результатів між членами	Член споживчого товариства має право одержувати частку прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами відповідно до їх пайового внеску.	Виплата часток доходу на паї (додаткові паї). Кооперативні виплати – розподіл частини доходу між членами з урахуванням трудової та іншої участі членів кооперативу в його діяльності.	Виплати частини доходу на паї. Кооперативні виплати – розподіл частини доходу за результатами фінансового року пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу.
9.	Наявність вертикальної структури	Споживчі товариства, районна, обласна спілка кооперативних товариств, Центральна спілка споживчих товариств України.	Кооперативи можуть об'єднуватись в об'єднання за галузеву або територіальною ознакою.	Спілка, ліга, асоціація, альянс та ін. за видами діяльності чи територіальною ознакою. Кооперативні об'єднання створюються з місцевим (село, райони, область) або загальнодержавним статутом.
10.	Неприбутковість	Споживче товариство об'єднує членів для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану. Зі статуту: Споживче товариство є невідприємницьким товариством та не має на меті отримання прибутку.	Обслуговуючі кооперативи не ставлять за мету отримання прибутку. Виробничі кооперативи здійснюють господарську діяльність на засадах підприємництва з метою отримання прибутку. Створені об'єднання кооперативів є неприбутковими.	Кооператив утворюється з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів на засадах самоврядування. Виробничий кооператив утворюється з метою одержання прибутку. Обслуговуючий кооператив утворюється з метою провадження господарської діяльності членів кооперативу. Споживчий кооператив утворюється з метою задоволення споживчих потреб його членів.

<p>11. Облік, звітність, контроль</p>	<p>Споживчі товариства та їх спілки здійснюють облік результатів своєї діяльності, ведуть бухгалтерську і статистичну звітність... і несуть відповідальність за її достовірність. Ревізії фінансово-господарської діяльності проводяться ревізійними комісіями або контрольно-ревізійним апаратом відповідних спілок чи аудиторськими організаціями.</p>	<p>Кооператив (об'єднання) веде бухгалтерський облік результатів своєї діяльності, складає статистичну інформацію та адміністративні дані у порядку, встановленому законодавством. Загальні збори ... затверджують ... річний звіт і баланс кооперативу.</p>	<p>Оподаткування, облік та звітність у кооперативі здійснюються у порядку, передбаченому законодавством. Затверджується річний звіт і баланс кооперативу загальними зборами членів кооперативу. Перевірка результатів фінансово-господарської діяльності проводиться ревізійною комісією за ініціативою на вимогу не менш 10% членів кооперативу, вона складає висновок за річним звітом.</p>	<p>Кооперативні спілки зобов'язані вести оперативний та бухгалтерський облік результатів діяльності, а також статистичну звітність. Достовірність і повнота річної звітності повинна бути підтвержена незалежним аудитором. Звітність за рік підлягає затвердженню загальними зборами членів кредитної спілки.</p>
---------------------------------------	--	--	---	--

До п.6. Кооперативи в Україні, як правило, створюються і функціонують на засадах самофінансування. Інші надходження (фінансові, майнові) мають характер благодійництва. Фінансова стимулююча і регулююча роль держави законодавчо не закріплена.

До п.7. Принцип "один член - один голос", притаманний кооперативним підприємствам, підкреслює їх демократичну, рівноправну, соціальну спрямованість та мету неприбутковості і відрізняється від інших господарюючих суб'єктів, де розподіл голосів здійснюється відповідно до частки в капіталі, кількості акцій, паїв тощо.

До п.9. За період з 1993 року в Україні створена розгалужена система кредитних спілок: функціонує 678 кредитних спілок, 24 обласних та 3 всеукраїнських асоціації.

Сучасна сільськогосподарська кооперація розвивається з 1997 року. Обласних об'єднань кооперативів не створено, а Національна спілка сільськогосподарських кооперативів слабзорозвинута в інституційному плані.

На державному рівні існує Союз сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, перед яким стоїть завдання лобювання проекту Закону України "Про сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію".

Тільки споживча кооперація має чітко вибудовану потужну багаторівневу кооперативну систему на рівні села, району, області і Центральну спілку споживчих товариств України.

До п. 10. Метою утворення кооперативів є задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів на засадах самоврядування, тобто не отримання максимального прибутку, а максимальне задоволення потреб своїх членів на неприбуткових засадах через спільну діяльність. Чинне українське законодавство неоднозначно або вибірково трактує права різних видів кооперативів на неприбутковість. Наприклад, незважаючи на те, що у Примірному статуті споживчого товариства чітко визначено, що воно "є невідприємницьким товариством та не має на меті отримання прибутку" [6, с.38], Податковий кодекс України статус неприбутковості однозначно визначає тільки для кредитних спілок [7, с.248].

Згідно зі ст. 3 Господарського кодексу України (ГКУ), "Господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку, є підприємництвом. Господарська діяльність... без мети одержання прибутку - некомерційна господарська діяльність" [8, с.5]. Некомерційне господарювання - це самостійна систематична господарська діяльність, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Головною ознакою, яку використано в ГКУ для розмежування комерційної та некомерційної господарської діяльності, є відсутність мети одержання прибутку. Тому автори вищезгаданого науково-практичного коментаря ГКУ вважають, що є категорія неприбуткових організацій (господарюючих суб'єктів) - суб'єкти некомерційної господарської діяльності (некомерційного господарювання), передбаченої главою 5 першого розділу ГКУ: "ними, для прикладу, є ... споживчі та обслуговуючі кооперативи, кредитні спілки ..." [8, с.226].

До п.11. Облік і звітність у кооперативах у значній мірі залежить від статусу неприбутковості.

Виробничі ж сільськогосподарські кооперативи, в яких "сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 75 відсотків загальної суми валового доходу" [9], мають право оплачувати фіксований сільськогосподарський податок (в рахунок окремого переліку податків і зборів, зокрема, податку на прибуток).

У більшості передових країн світу кооперативи мають особливий правовий статус неприбуткових (non profit). На 64 сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято резолюцію "Кооперативи в процесі соціального розвитку", а 2012 рік проголошено Міжнародним роком кооперативів.

Список літератури

1. Конституція України. - К.: Офіційне видання Верховної Ради України, 1996. - 52 с.
2. Закон України "Про споживчу кооперацію" від 10.04.1992 р. № 2265-ХІІ.
3. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР.
4. Закон України "Про кооперацію" від 19.12.2000 р. № 1348/2000.
5. Закон України "Про кредитні спілки" від 20.12.2001 р. № 2908-ІІІ.
6. Довідник інструктора організаційно-кооперативної роботи. - К.: Видавничий дім "Комп'ютерпрес", 2007. - 432 с.
7. Податковий кодекс України: чинне законодавство станом на 10 грудня 2010 року. - К.: Алерта; ЦУЛ; 2011. - 584 с.
8. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар. / За ред. Коссана В.М. - К.: Алерта; ЦУЛ; 2010. - 672 с.
9. Закон України "Про фіксований сільськогосподарський податок" від 17.12.1998 р. № 320 - ХІV.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ПРИЗНАКОВ ДЕЙСТВУЮЩЕГО КООПЕРАТИВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Кооперативы создаются для служения своим членам и по своей природе отличаются от предприятий, ориентированных на получение прибыли. В большинстве государств кооперативы юридически принадлежат к неприбыльным организациям. В отличие от других неприбыльных организаций кооперативы имеют право распределять между членами полученную прибыль (чистый доход). Особенная природа кооперативов может быть успешно реализована при соответствующем законодательном обеспечении и соответственной экономической среде.

Ключевые слова: экономика, кооперация, производство, предприятие, прибыль, закон, право, потребитель, ресурсы .

Summary

Stepan Koshkarov

THE ECONOMY ANALYSIS OF THE APPLICABLE COOPERATIVE LEGISLATION FEATURES

Cooperatives are created to serve its members and by nature differ from enterprises oriented on profit-making. In most countries cooperatives are legally non-profit organizations. In contrast to other non-profit organizations cooperatives enjoy the right to distribute the profit earned (net profit) to a cooperative's members. The especial nature of cooperative societies can be successfully realized at corresponding legislative maintenance and the respective economic environment.

Key words: economy, cooperation, production, enterprise, profit, law, consumer, resources.